

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача-професора кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Боряк Оксани Володимирівни

на дисертаційне дослідження **Белової Олени Борисівни**

на тему:

**«Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої готовності
дітей старшого дошкільного віку з логопатологією
до умов інтегрованого навчання»,**

представленого на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Сучасна система освіти в Україні характеризується стійкою тенденцією інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в заклади освіти враховуючи їхні фізіологічні та психологічні особливості. Це створює оптимальні умови для повноцінного розвитку, формування особистості та індивідуального зростання, сприяючи їхній успішній адаптації до освітнього середовища. Система освіти, що нині діє в країні, передбачає навчання дітей від шести років і вимагає їх готовності до закладів загальної середньої освіти. Можливість успішно навчатися визначається, зокрема, мовленнєвою готовністю, яка представляє собою складну та багатокомпонентну систему.

Кількість дітей із труднощами у навчанні з року в рік збільшується, у більшості випадків це пов'язано зі станом їх мовленнєвої готовності. Нині в Україні помітно зростає кількість дітей із порушеннями мовлення, які мають складну структуру порушення, що в майбутньому призводить до вторинних і навіть третинних порушень розвитку, спричинює труднощі у навчанні. Це обмежує їх можливості успішно вивчати шкільну програму, що, відповідно, призводить до проблем шкільної адаптації.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Белової Олени Борисівни є своєчасним і актуальним. Дисертанткою визначено низку суперечностей, які ґрунтовно підкреслюють соціальну значущість досліджуваної проблеми.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукової лабораторії кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за напрямом «Інноваційні технології в дослідженні і розвитку дітей з порушеннями інтелекту та мовлення в сучасних умовах становлення спеціальної та інклюзивної освіти». Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою

радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 28 квітня 2022р.).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у здійсненні комплексного теоретико-методологічного дослідження проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання; теоретичному обґрунтуванні та розробці структурно-функційної діагностичної моделі психолого-педагогічного вивчення мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання, яка спрямована на дослідження базових компонентів: психологічного (когнітивної, мотиваційної та емоційної складової), семіотичного, діяльнісного; визначенні критеріїв оцінювання, які забезпечують якісний та варіаційно-статистичний аналіз матеріалів дослідження; визначенні актуального стану сформованості базових компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання, обґрунтуванні логопсихологічних профілей; розробці комплексної корекційної логопсихологічної системи формування базових компонентів мовленнєвої готовності обраної категорії дітей старшого дошкільного віку; обґрунтуванні та впровадженні корекційної навчально-розвивальної програми, яка реалізується на пропедевтично-грунтовному, варіативно-послідовному та мовленнєво-активному етапах роботи; виявленні динаміки розвитку базових компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією за результатами впровадження комплексної корекційної логопсихологічної системи в ЗДО.

Безумовно, на увагу заслуговує комплексна корекційно-навчально-розвивальна програма з формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією.

Достовірність сформульованих у дисертаційній роботі положень та висновків підтверджується узгодженістю та наскрізною логікою мети, завдань, змісту і висновків; чіткістю та обґрунтованістю формулювань основних положень, глибинним аналізом та повнотою викладу матеріалу, відповідністю джерельної бази: 692 найменування, із них 324 – іноземними мовами.

Дисертаційне дослідження О.В. Белової є цілісним, логічно структурованим. Дисертанткою наукового грамотно та аргументовано сформульовано науковий апарат. Використані в роботі теоретичні, емпіричні та статистичні методи відповідають завданням кожного етапу наукового пошуку.

Необхідно відзначити ретельно розроблену структуру дисертаційної роботи, яка відрізняється логічною послідовністю, змістовністю як на рівні дослідження в цілому, так і в середині кожного розділу.

Теоретично вагомим є матеріал першого розділу «Теоретичні концепції мовленнєвої готовності та її проблематика у сучасній науці» у якому

з'ясовано та розкрито теоретичні концепції мовленнєвої готовності та її проблематику у сучасній науці. Розглянуто сутність та основні підходи щодо визначення поняття готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в закладах загальної середньої освіти. Поглиблено вивчено проблеми готовності в психолого-педагогічних дослідженнях; опановано загальнотеоретичну парадигму онтогенезу мовлення.

Позитивно оцінено другий розділ роботи «Концептуальне вивчення проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до освітньо-інтегрованого простору» у межах якого здійснено концептуальне вивчення проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до освітньо-інтегрованого простору. Розглядається генеза мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з нормотиповим розвитком та з особливими освітніми потребами; проаналізовано освітні програми, проблемні питання щодо становлення інтеграції в освітньому просторі в світовій та вітчизняній практиці; основні умови для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в систему закладів загальної середньої освіти.

Беззаперечно, на увагу заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження «Мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання як теоретико-методологічна проблема спеціальної освіти», в якому обґрунтовано визначення «мовленнєвої готовності»; презентовано структурно-функційну діагностичну модель вивчення мовленнєвої готовності крізь базові компоненти: психологічний, семіотичний, діяльнісний; схарактеризовано організацію констатувального експерименту: окреслено його принципи, мету, завдання, методи, стратегію та тактику його проведення.

У четвертому розділі рецензованої роботи «Дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання» представлено результати дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності обраної категорії дітей до умов інтегрованого навчання. Результати емпіричного дослідження доводять, що актуальний стан сформованості мовленнєвої готовності у великого відсотка дітей з логопатологією на середньому та низькому рівнях; виявлено порушення механізму нейромоторних та інтелектуальних функційностей, що обумовлює їх неготовність до умов навчання в закладах загальної середньої освіти.

У п'ятому розділі дисертаційного дослідження «Комплексна корекційна логопсихологічна система формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого

навчання» висвітлено методологічне забезпечення комплексної корекційної логопсихологічної системи формування базових компонентів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. Дисертанткою розроблено, обґрунтовано та впроваджено корекційну навчально-розвивальну програму, яка реалізується на пропедевтично-грунтовному, варіативно-послідовному та мовленнєво-активному етапах роботи. Систематизовано результати експериментального дослідження, які свідчать про ефективність впровадженої системи, зміст якої дозволяє підвищити рівень мовленнєвої готовності у значного відсотка дітей з логопатологією.

Дисертаційну роботу виконано в науковому стилі. Тексту рукопису притаманна цілісність і логічна послідовність. Рецензована робота свідчить про відповідний рівень теоретичної та наукової підготовки дисертантки. Робота характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень і висновків.

Результати дисертаційного дослідження мають вагомий науковий і практичний внесок у вітчизняну науку і практику. Наукові положення і висновки дисертаційної роботи можуть стати у нагоді спеціалістам різних профілів (корекційним педагогам, психологам, соціальним педагогам, дефектологам, логопедам, вихователям тощо) в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та бути застосовані у практичній діяльності фахівців, батьків дітей із порушеннями мовлення.

Матеріали дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні навчальних курсів «Психологія осіб з порушеннями мовлення», «Спеціальна методика розвитку мовлення», «Пропедевтика мовленнєвих порушень», «Ігри в логопедичній роботі з дітьми», «Логопедичні технології та практикуми» з підготовки фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.01 Логопедія).

Отриманий емпіричний матеріал може бути підґрунтям для подальших процесів удосконалення системи дошкільної освіти в Україні.

Достовірність результатів роботи підтверджується широкою апробацією та впровадженням на науково-практичних конференціях різного рівня.

Основні положення й результати дослідження висвітлено в 61 (56 одноосібних) науковій і науково-методичній праці: 6 – включено до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; 35 – у фахових виданнях України; 3 – колективних монографіях; 17 – в закордонних виданнях та матеріалах наукових конференцій.

Представлений реферат відповідає вимогам МОН України до рефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Реферат стисло передає науковий зміст дисертації.

Даючи в цілому позитивну оцінку виконаній дисертаційній роботі, вважаємо за доцільне висловити автору деякі критичні міркування та побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

1. П. 2.2. «Квінтесенція проблеми мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами» дисертаційного дослідження, на нашу думку, потребує узгодженості термінологічного апарату визначення категорій дітей із ООП, автором застосовується вживання застарілої термінології: «глухі і туговухі», «вади зору» на С. 103; «розумова відсталість», «інтелектуальні вади» на С. 109; «аномалії» – С. 118; «масові навчальні заклади» – на С. 131.

2. У розділі 3 «Мовленнєва готовність дітей », на нашу думку не вистачає обґрунтування терміну «логопатологія», відповідно до якого і здійснювалося наукове дослідження. Оскільки визначення цього терміну у наукових дослідженнях Є. Соботович (2005), В. Тищенка (1991) на які посилається автор, мають певні відмінності.

3. Уточнення та більш докладного пояснення потребує процедура відбору дітей, оскільки залучалися діти старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, визначених в межах клініко-педагогічної класифікації. Треба зазначити, що з січня 2021 року ІРЦ визначають рівні підтримки відповідно до труднощів ступеня прояву порушення, при цьому визначеннями порушень мовлення згідно клініко-педагогічної класифікації не користуються.

4. Чи урахувалися під час проведення емпіричного дослідження ступені тяжкості прояву порушень мовлення – дизартрій, заїкання? Які форми ринолалії були у дітей із логопатологією? Чи це були «чисті» форми прояву порушень, чи «змішані»?

5. З якою метою було визначено та обґрунтовано профілі мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, оскільки при обґрунтуванні комплексної корекційної логопсихологічної системи, її програмного забезпечення відсутнє урахування визначених профілів?

Втім, висловлені критичні міркування і побажання не впливають на позитивну оцінку рецензованої роботи і носять рекомендаційний характер. У цілому, дисертація Олени Борисівни Белової «Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з

логопатологією до умов інтегрованого навчання» є завершеним самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційне дослідження Белової О.Б. характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим матеріалам. Позитивним є те, що дисертація окреслює широкі перспективи для подальшого дослідження проблеми інтеграції дітей із порушеннями мовлення в заклади загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Висновок. Дисертаційна робота Олени Борисівни Белової на тему «Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією до умов інтегрованого навчання» виконана на високому фаховому рівні, поставлену мету реалізовано. За актуальністю теми, науковою новизною та практичним значенням, робота відповідає Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор – Белова Олена Борисівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач-професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Оксана БОРЯК

